

**ČESKOSLOVENSKÁ
SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÁ STRANA
DĚLNICKÁ**

Počátky organizování dělnictva v sociálně demokratické straně jsou nastíněny v předcházející kapitole v souvislosti s vývojem, který přivedl proletariát k ustavení Komunistické strany Československa. Historie dělnického hnutí dokazuje, že již brzy po 28. říjnu 1918 se v sociálně demokratické straně na Moravě projevovaly levicové směry, které v ní nakonec získaly rozhodující vliv. K rozkolu uvnitř strany došlo ve druhé polovině roku 1920. Vedení strany rozhodlo v souvislosti s demisí Tusarovy vlády odložit XIII. sjezd strany, svolaný na 25.—28. září 1920. Přes odpor vedení strany svolala levice sjezd strany v původním termínu; většina stranických organizací jej také obeslala a výsledkem bylo ustavení levice jako samostatné politické strany. Pravice uskutečnila v listopadu 1920 svůj XIII. sjezd, na kterém schválila svou oportunistickou politiku a ponechala si dosavadní název strany, i když se od politiky dělnictva značně odklonila. Důsledkem rozkolu ve straně bylo značné početní oslabení pravice. Většího významu nabyla čs. sociálně demokratická strana až po volbách do Národního shromáždění roku 1929, kdy se stala druhou nejsilnější stranou a vstoupila opět do vlády.

Organizační struktura sociálně demokratické strany byla po celé období první republiky stejná. Spočívala v rozdělení strany podle území na župní organizace, jejichž rozsah byl dán volebními kraji, dále na okresní a místní organizace. Je proto možné tisk strany sledovat v souvislosti s územní strukturou strany.

Brněnská župa. Po rozkolu ve straně přešly dosavadní sociálně demokratické listy k levici, a pravice proto založila 9. října 1920 nový list Stráž socialismu, který vycházel třikrát týdně a hájil pozice zemského výkonného výboru proti straně levice. Stráž socialismu se stala brzy deníkem a vycházela v průměrném nákladu 2500 výtisků až do roku 1930. Ke změně ve skladbě tisku došlo až v souvislosti s vyloučením opoziční skupiny v čele s ředitelem družstva Vzájemnost — Včela Václavem Kovandou z komunistické strany v roce 1928. K této skupině patřili také Ladislav Vacarda a František Komprda, kteří založili opoziční komunistický týdeník Rudá rovnost v březnu 1928. Opoziční skupina získala redakční místnosti Rovnosti a dostala se také do Dělnického domu, orientovala se však silně doprava, a tak v roce 1929 přešla i s redakcí k sociálním demokratům. Rudá rovnost v lednu 1929 změnila název na Rovnost a v květnu 1929 se prohlásila za orgán sociálně demokratické strany dělnické. Sociální demokraté však neudrželi v Brně dva týdeníky, proto spojili 4. září 1930 Stráž socialismu (z deníku se stal týdeník v roce 1929) a Rovnost a vydávali nadále jen Rovnost, která se pořadím ročníků přihlásila k předválečné tradici Rovnosti a navázala v číslování na ročník 1918. Je to tak ojedinělý případ v našem tisku, když sociální demokraté využili možnosti obsazení tradičního názvu dělnického listu Rovnost a navíc zapřeli osm ročníků komunistické Rovnosti z let 1920—1928, když k 36. ročníku do roku 1920 připočetli tři roč-

Redakce: Praha, Na Příkopě 15. Telefon: 223 111. Cena: 1 Kč. Předplatné: 12 Kč ročně.

Na Československu

Československá socialisticko-demokratická strana dělnická vyzývá všechny své členy a sympatizanty, aby se připravili na možnou změnu situace v naší zemi. Vzhledem k tomu, že vláda se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti. Strana dělnická bude v každém případě stát se vůdčím faktorem v naší zemi.

Československý stát prohlášen

Československý stát je prohlášen za demokratický stát, který bude respektovat práva všech svých občanů. Strana dělnická bude bojovat za zajištění těchto práv a za zřízení spravedlivé vlády.

Prohlášení českého národa

Český národ se hlásí k demokratickým zásadám a k právu na samostatnost. Vzhledem k tomu, že vláda se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti. Národ bude v každém případě stát se vůdčím faktorem v naší zemi.

Plán Nečasů

Plán Nečasů je plánem, který se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná. Strana dělnická bude bojovat za zajištění práva národa na samostatnost a za zřízení spravedlivé vlády.

Číslo 20. 1938. Cena: 1 Kč. Předplatné: 12 Kč ročně.

Českému pracujícímu lidu

Českému pracujícímu lidu je třeba připravit se na všechny možnosti. Vzhledem k tomu, že vláda se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti. Lid bude v každém případě stát se vůdčím faktorem v naší zemi.

O ústředním

Ústřední orgán Únie hornův rakouských vyzývá všechny své členy a sympatizanty, aby se připravili na možnou změnu situace v naší zemi. Vzhledem k tomu, že vláda se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti.

Plán Nečasů

Plán Nečasů je plánem, který se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná. Strana dělnická bude bojovat za zajištění práva národa na samostatnost a za zřízení spravedlivé vlády.

RASPLIE

LIST POLITICKO HUMORISTICKÝ

Tragédie na výhled státního výjevu v zemi socialistické.

ČERVÁNKY

ČASOPIS PRO ŠÍŘENÍ OSVĚTY A HÁJENÍ PRAVDY

Vydává se v Praze, Povelova ulice 15. Cena: 1 Kč. Předplatné: 12 Kč ročně.

Ročník XXXI. V únoru č. 2. 1938. Číslo 1.

Pozvání ku předplatění.

Čtením červánek získáte 31. ročník a zveřejní vám všechny články a obnoví předplatění, které obdržíte.

Na rok 30 Kč 50 h
na půl roku 15 Kč 40 h

Soudasťe! Společně s tím, když mají náležitě neposlušnosti, aby se nezapomněly vyvolání, bychom se nemohli vydati a mnoho toho rozšířit. Každá vláda, která se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti.

Č. 2. Červánek je předplatění, které vám umožní získat všechny články a obnoví předplatění, které obdržíte. Vzhledem k tomu, že vláda se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti.

Z. 2. Červánek je předplatění, které vám umožní získat všechny články a obnoví předplatění, které obdržíte. Vzhledem k tomu, že vláda se snaží zadržet v moci, ačkoliv její politická činnost je zcela neúčinná, je třeba připravit se na všechny možnosti.

níky ve službách komunistické opozice a v roce 1930 pokračovali s označením 39. ročníku. Náklad prvních čísel Rovnosti v roce 1929 činil 7000 výtisků, a to proto, že se část nákladu rozdávala u dělnických vlaků zdarma. Brzy však náklad poklesl na průměr 2500 výtisků, jako tomu bylo u předchozí Stráže socialismu. Rovnost vycházela ve třicátých letech v Brně jako jediný vlastní orgán sociálně demokratické strany až do jejího zániku, ke kterému došlo na mimořádném sjezdu 18. prosince 1938, který byl likvidačním sjezdem sociálně demokratické strany dělnické.

Pro Brno však vycházel ještě deník pod názvem Moravský přítel lidu, který byl hlavičkovým listem Večerníku Práva lidu a přinášel poměrně dost brněnských zpráv. Moravský přítel lidu začal vycházet od října 1928 k jubileu desátého výročí vzniku ČSR. Až do likvidace strany byl po celou dobu tištěn v pražské sociálně demokratické Lidové knihtiskárně Antonína Němce. Moravský přítel lidu byl redigován z Prahy a byl určen nejen pro brněnskou župu, neboť kromě ostravského listu Duch času již v moravských krajích jiný sociálně demokratický deník ve třicátých letech nevycházel.

V době rozkolu sociálně demokratické strany vyjádřila v dubnu 1919 nesouhlas se slabým postupem sociálních demokratů proti levici skupina organizovaná Františkem Modráčkem a J. Hudcem tím, že založila novou tzv. Socialistickou stranu čs. pracujícího lidu. Nová frakce však získala ve volbách roku 1920 jen tři mandáty a v červnu 1923 se rozpadla návratem členů převážně zpět k sociálním demokratům. V Brně byl jejich orgánem týdeník Republikán, který dosáhl nákladu 6000 výtisků při svém vzniku v roce 1919 a poklesl až na 1400 výtisků v době zániku listu v roce 1922. V roce 1920 byl jeho hlavičkovým listem týdeník Převrat, určený pro severní Moravu.

Z tradičních časopisů sociálně demokratické strany zůstaly na straně pravice jen humoristicko-satirický měsíčník Rašple a protiklerikální osvětový týdeník Červánky (levice tyto časopisy nahradila nově založenými časopisy Šlehy a Svítání). Oba časopisy však z finančních důvodů brzy zanikly. V sociálně demokratickém tělovýchovném hnutí dosavadní organizační věstník Předvoj zůstal na straně levice, stejně jako většina tělovýchovných jednot. Pravice proto založila v roce 1921 měsíčník Čin, jehož náklad však byl ve srovnání s komunistickým Předvojem šestkrát nižší.

Jediným sociálně demokratickým odborovým listem v brněnské župě byl Komínický dělník, který vycházel v letech 1922—1924 za nejnižšího nákladu 300 výtisků měsíčně. Organizačním věstníkem dělnických potravních spolků byla Vzájemnost — Včela, která vycházela měsíčně po celé období první republiky. Odborový charakter měl také orgán Svazu českých textilníků, který začal vydávat pod názvem Zájmy textilníků od roku 1910 Josef Hybeš. List se od roku 1919 změnil v názvu na Textilník a vycházel až do roku 1939; stejně jako předchozí list byl však veden jako bezbarvý stavovský čtrnáctideník.

Moravskoostravská župa. Situace v rozkolu ve druhé nejsilnější župě sociálně demokratické strany na Moravě byla jiná než v župě brněnské. V květnu 1911 počal vycházet v Ostravě centralistický týdeník Svornost za redakce představitele dělnického hnutí Josefa Pergla. Jako hlavičkový list pro Valašsko vydávali centralisté při Svornosti v letech 1913—1914 Stráž Valašska. V době války vycházela Svornost jako hlavičkový list brněnského Dělnického deníku a ke konci roku 1918, kdy již bylo patrné, že centralisté přešli na pozice budoucí komunistické strany, počali vydávat Ostravský dělnický deník, rovněž

jako hlavičkový list brněnského Dělnického deníku. Teprve od ledna 1921 přenesla levice tisk svého Dělnického deníku do tiskárny v Ostravě-Přívoze a tím si začal její tisk budovat v Ostravě silnější postavení.

Ústředním listem sociálně demokratické strany na Ostravsku byl Duch času. Začal vycházet v roce 1899, po 28. říjnu 1918 se změnil v deník a vycházel takto až do likvidace sociální demokracie 30. listopadu 1938; po jeho zániku začal od 1. prosince 1938 vycházet v Ostravě Nový deník, který byl nabízen čtenářům náhradou za zastavený Duch času. Duch času redigovali Jan Prokeš a Tomáš Pavlica. Po rozkolu sociální demokracie v roce 1920 zůstali v redakci František Čepek a Jan Prokeš. Deník byl určen zejména pro Ostravu, pro její okolí vycházel v Ostravě od 5. března 1921 týdeník Rudý kraj. V župě vycházely ještě další týdeníky, a to od roku 1920 Stráž Valašska ve Vsetíně a Opavan od 23. prosince 1919 v Opavě. Stráž Valašska vznikla v lednu 1920 a až do října 1920 byla v rukou levicově zaměřených redaktorů. V prosinci 1924 se její odpovědný redaktor zřekl své funkce a redakce měla z Valašského Meziříčí přesídlit do Lidového domu v Ostravě, kde měl list dále vycházet. K tomu však již nedošlo a dosavadní okresní týdeníky Rudý kraj a Stráž Valašska nahradil župní týdeník Náš kraj, který navázal v ročníkování na Rudý kraj a byl ve skutečnosti jeho pokračovatelem. Vydavatelské snahy župního výkonného výboru sledovaly především působnost deníku.¹ Postupný pokles odběru týdeníku přivedl k závěru Náš kraj zastavit, jak bylo oznámeno župním sjezdem v listopadu 1933. Ke skutečnému zastavení týdeníku došlo 26. dubna 1934 a odběratelům Našeho kraje bylo zasláno náhradou čtvrtěční číslo Ducha času.

K sociálně demokratické straně náležel také Ostravský poledník, který začal vydávat denně od 3. listopadu 1931 majitel sociálně demokratické tiskárny Otto M. Štěpánek. Vydavatel jej však dlouho neudržel. Od července 1933 jej změnil v týdeník Ostravský pondělník a brzy nato list zanikl, takže od roku 1934 byl jediným sociálně demokratickým listem na Ostravsku Duch času.

Krajská konference, která se konala na závěr roku 1918 ve Svinově, rozhodla založit pro Slezsko vlastní list. Po úspěšné sbírce na tiskový fond vyšlo dne 23. prosince 1919 první číslo týdeníku Opavan. Počáteční náklad 3000 výtisků se brzy ustálil na průměrném počtu 1800 výtisků týdně. Jeho redaktorem byl po celou dobu trvání listu Jaroslav Vilímek. List ve svém obsahu brzy opustil původně stanovený socialistický program a dostal se do vleku podružných událostí místního významu. Ostravský Duch času často kritizoval zpravodajství Opavana a požadoval i jeho zastavení. Protestem proti sloučení Moravy se Slezskem bylo přejmenování jeho názvu na Slezan v roce 1929. Přes všechny nedostatky měl list svůj význam v místním zpravodajství; zanikl za hospodářské krize v prosinci 1932.²

V březnu 1919 vznikl osvětový čtrnáctideník Volné slovo, redigovaný Bedřichem Čurdou-Lipovským. Byl to orgán sociálně demokratických bezvěrců s protiklerikálním obsahem. Z krajského listu se stal ústředním v roce 1933, odkdy také přinášel pravidelnou rubriku z jednotlivých žup. Vycházel až do roku 1939, v letech 1925—1932 byl přílohou týdeníku Náš kraj.

V době rozkolu strany přijel v červenci 1919 z Prahy také do ostravského volebního kraje František Modráček, aby tam pomohl vytvořit Socialistickou stranu čs. pracujících lidu. Tiskovým orgánem této strany, která vznikla oddělením od sociálních demokratů, byl týdeník Přebvat. List byl financován z fondu, který vznikl z dvacetipětikorunových členských podílů. Vzrůst nákla-

Roc. I.

Čís. 1.

BUDOUCNOST

MOR. OSTRAVA

ZÁŘÍ 1921.

„Budoucnost“ družstevní list konsumního a úsporného družstva „Budoucnost“ v Mor. Ostravě a Veltrouškupol spol. konsumních družstev, ulička v Mor. Ostravě. — Vychází dne 1 každého měsíce. Vydavatel v zastoupení „Budoucnosti“ Vilém Bráuner. Za redakci zodpovídá: Jan Dostál.

Redakce, administrace a tiskárna „Budoucnosti“ nachází se v Moravské Ostravě, Cihelna č. 1575 kamž vedlejší dopravy budíat zasilány jednotlivé číslo za 31 haléřů. Održeti lze je v prodejnách „Budoucnosti“. — Telefonní číslo 433, 3.9 a 532. Redakční závěrka 20. každého měsíce.

Každý dělník i dělnice má být členem konsumního družstva „Budoucnost“. Ctenové! Družstevníci! Jste pamětlivi tohoto příkazu? Pracujte pro získání nových členů družstva!

dů na tisk přivedl zemský sekretariát strany k rozhodnutí, podle kterého splynul Přebvat od července 1920 s brněnským Republikánem a nadále vycházel jen do konce roku 1920 jako jeho hlavičkový list.

Jako organizační věstníky vydávala sociálně demokratická strana na Ostravsku měsíčník Jednotář v letech 1919—1938, určený pro 8. kraj Dělnických tělovýchovných jednot. Pro členy konzumního a úsporného družstva Budoucnost vydávala od roku 1921 stejnojmenný měsíčník Budoucnost, který byl od ledna 1925 tištěn v Praze a stal se věstníkem Ústředního svazu čs. družstev, s určením zejména pro Ostravsko.

Z odborových listů vycházel v ostravské župě týdeník Na zdar, vydávaný jako ústřední orgán Svazu horníků v Čs. republice, který pracoval jednotně až do konce roku 1923. V roce 1924 se odborově rozešli sociální demokraté s komunisty, kteří založili rudé odbory. Sociální demokraté nadále vydávali Na zdar a v jeho obsahu značnou část zabíraly příspěvky zaměřené proti výsledkům komunistické strany v dělnickém a odborovém hnutí. Od roku 1927 přešlo další vydávání tohoto týdeníku do Prahy.

Prostějovská župa. V prostějovské župě vycházelo několik sociálně demokratických okresních listů. Byly to Hlas lidu v Olomouci, Nový den v Prostějově, Spravedlnost v Přerově a Stráž na Hané v Kroměříži. Olomoucký a prostějovský list byly obdeníky, zbývající pak týdeníky. Hlas lidu byl tradičním listem, který vznikl v Olomouci v roce 1866, ostatní byly novější, vznikly v letech 1919—1921, aby nahradily komunistickou Stráž lidu. Brzy se stal Hlas lidu vedoucím listem a ostatní tři pak jeho hlavičkovými listy a přetiskovaly stejné zprávy až na výjimky v místních rubrikách těchto listů. Po okresních konferencích strany v roce 1925 se tyto listy sloučily a nadále vycházel od 17. října 1925 jen Hlas lidu, jenž se měl stát laciným lidovým deníkem a měl administraci v Prostějově. List však nadále vycházel pouze třikrát týdně a byl tištěn v olomoucké tiskárně Kramář a Procházka. Bylo to také vlivem zájmů tiskárny, že tento list nezankl v souvislosti s likvidací sociálně demokratické strany, ale vycházel až do prvního hromadného zákazu českého tisku, ke kterému došlo v květnu 1941.

K sociálně demokratickým listům bývá také řazen kroměřížský týdeník Kroměřížský kraj, vydávaný v letech 1934 a 1935. Redakce však měla v úmyslu vydávat tento list jako samostatný, nezávislý a pokrokový časopis, který by byl protiváhou tamějšímu konzervativnímu lidoveckému Pozorovateli; nebyl závislý na sociálně demokratické straně. Podobně se obsahem listu hlásila k tradici Stráže na Hané i kroměřížská Stráž z roku 1938; list byl však prohlašován za politicky bezbarvý.

Z odborových věstníků vycházel od 15. května 1936 v Prostějově měsíčník Vpřed, jenž vydával Jednotný svaz soukromých zaměstnanců v době rozkolu v odborovém hnutí; byl zaměřen na místní problémy.

Jihlavská župa. Po rozkolu zůstala na straně levice sociální demokracie tře-
bíčská Jiskra, která vycházela od 18. ledna 1919. Menší zbytek stoupců pra-
vice založil ve Znojmě na konci roku 1920 týdeník Socialista, přejmenovaný
v roce 1921 na Dělnické listy. Dělnické listy měly poměrně dobrou zpravodaj-
skou úroveň. V roce 1927 došlo ke spojení týdeníků pro jihlavskou a uher-
skohradištskou župu. I když nadále vycházely Dělnické listy a Dělnické novi-
ny pod těmito názvy, staly se Dělnické noviny hlavičkovým listem úspěšnějšího

znojemského týdeníku. Vzrůst strany byl příčinou ustavení tiskového družstva Typia pro jihlavskou župu, které se stalo od roku 1931 vydavatelem Dělnických listů. Od roku 1933 došlo k centralizaci župního tisku v tom smyslu, že se zmenšil rozsah stran na polovinu a list byl doplňován čtyřstránkovou vložkou tištěnou v Lidové knihtiskárně v Praze z matric Moravského přítele lidu. Náklad Dělnických listů se pohyboval v průměru okolo 4000 výtisků týdně. Vycházely až do října 1938, kdy zanikly ještě před oficiální likvidací strany.

Hodonínská župa. Tradiční sociálně demokratické Slovácko, které vycházelo od 22. března 1907, přešlo stejně jako většina členů strany na Hodonínsku k levici. Novým listem pravice sociálně demokratické strany se stal od 12. února 1921 Slovácký sociální demokrat, jenž se v roce 1925 přejmenoval na Dělnické noviny. Dělnické noviny po celou dobu vycházení zápasily s existenčními potížemi, které vyplývaly ze slabé hospodářské základny strany na Hodonínsku. V prvních létech byla část nákladu zasílána zadarmo, aby alespoň takto mohl být list rozšiřován v kraji, který měl jen velmi málo stoupců pravice. V roce 1927 vycházely Dělnické noviny jako hlavičkový list znojemských Dělnických listů a plnily funkci týdeníku pro celou jižní Moravu; od roku 1928 se však tisk vrátil do Hodonína a obsah byl určen nadále jen pro Slovácko. V období hospodářské krize klesl počet odběratelů na minimum a lze říci, že Dělnické noviny vycházely po celou dobu své existence jen díky úsilí bývalého senátora Jana Lorence, který byl ve skutečnosti nejen jejich redaktorem, ale také více hospodářem a vydavatelem listu než župní výbor strany. Dělnické noviny zanikly v souvislosti s likvidací soc. dem. strany v listopadu 1938.

¹ Bylo tomu např. na župní tiskové konferenci, která se konala 5. dubna 1925 ve Vítkovicích. Konference přijala usnesení, ve kterém vyzývala ke zvýšení odběru deníku Duch času i týdeníku Náš kraj a rozhodla tak, aby nedělní číslo deníku vycházelo o rozsahu 8–10 stran. Náš kraj, 10. 4. 1925, č. 8, s. 3.

² Blíže viz A. Mazur: Opavan-Slezan. Bibliografická excerpce. Opava, Slezský ústav ČSAV 1969. 150 s.

BIBLIOGRAFIE

BUDOUCNOST

72

Družstevní list konzumního a úsporného družstva »Budoucnost« v Mor. Ostravě a Velkonákupní spol. konzumních družstev, odbočka v Mor. Ostravě; od ledna 1925, č. 1: Věstník Konzumního a úsporného družstva »Budoucnost« v Mor. Ostravě a Velkonákupní společnosti konzumních družstev, odbočka Moravská Ostrava; od května 1931, č. 5: Věstník Konzumního a úsporného družstva »Budoucnost« v Moravské

Ostravě; od ledna 1937, č. 1: Orgán Ústředního svazu čs. družstev v Praze a Velkonákupní společnosti družstev v Praze

Vych. v M. Ostravě, měsíčně, ve formátu 32×23 cm; od 1923, č. 1: 47×31 cm; od 1925, č. 1: 38×27 cm.

Vyd. v zast. Budoucnosti Vilém Bräuner; od ledna 1925, č. 1: Ústřední svaz čs. družstev v Praze.

Odp. red. Jan Dostál; od ledna 1925, č. 1: Emanuel Škatula.

Typ. Lidová knihtiskárna (Štěpánek), M.